

NÄMNDEN FÖR GOD AFFÄRSSED INOM LIVSMEDELSKEDJAN 13.12.2019

REKOMMENDATION: SKYDD FÖR DEN SVAGARE AVTALSPARTEN

Nämnden för god affärssed inom livsmedelskedjan rekommenderar att i avtal mellan handeln och producenter vilka gäller jordbruksprodukter som är färskvaror ska handeln i egenskap av den större och kunnigare avtalsparten se till att den svagare avtalspartens rimliga intressen beaktas på behörigt sätt i avtalen.

Mera detaljerat rekommenderar nämnden att i avtalen beaktas redan innan EU:s direktiv 2019/633 om otillbörliga handelsmetoder genomförs nationellt direktivets krav på att handeln inte får annullera sina order av jordbruksprodukter som är färskvaror när mindre än 30 dagar återstår till den överenskomna leveranstiden för produkterna.

Begäran om rekommendation

Nämnden för god affärssed inom livsmedelskedjan har ombetts ge en rekommendation angående avtalsförhållanden mellan växthusproducenter och handeln, där det under de senaste åren har förekommit en praxis som kallas "tvångsfördelning".

Enligt begäran om rekommendation har en affär leveransavtal med enskilda lokala växthusproducenter. Trots att leveransavtalet gäller tills vidare kan affären med kort varsel meddela en växthusproducent att affären måste köpa produkterna från handelns centrallager i stället för från den lokala producenten. I en sådan situation blir jordbruksprodukter som är färskvaror kvar i växthusproducentens eget lager. Förfarandet orsakar svinn för växthusproducenterna om de inte snabbt hittar andra köpare till sina produkter.

Frågan i begäran om rekommendation lyder om det är förenligt med god affärssed att en producent fortlöpande förutsätts leverera en viss mängd produkter till en affär, men affären kan tidvis meddela att

man vägrar att köpa dem. I begäran om rekommendation berättas det att handelns förfarande medför osäkerhet, svinn och ekonomiska förluster för växthusproducenterna. Dessutom försvårar "tvångsfördelningen" produktionen och handelsrelationerna.

Hörande

Nämnden har hört vissa aktörer inom handeln, producenter samt producentorganisationerna Centralförbundet för lant- och skogsbruksproducenter MTK och Handelsträdgårdsförbundet.

I ärendet har det framgått att producenterna vanligtvis har skriftliga ramavtal med handeln. I ramavtalet är de produktionsvolymerna som köps in inte specificerade och inte heller det pris som handeln betalar för produkterna. Ramavtalet kan innehålla ett villkor om ensamförsäljning, enligt vilket producenten förbinder sig att leverera varor endast till den aktuella handelsgrupperingen. Sådana avtalsförhållanden mellan handeln och producenter omfattar vanligtvis flera år, rentav decennier.

I ärendet har det vidare framgått att avtalsparterna i praktiken går till väga så att en affär beställer produkter från en växthusproducent genom att lämna beställningen ungefär ett dygn före den avsedda varuleveransen. Beställningarna görs tidigare endast före större helger.

I beställningen uppger affären en viss mängd specificerade produkter, som man beställer av växthusproducenten. Av beställningen framgår dessutom leveranstid och leveransvillkor för varan. Man diskuterar inte priset på produkten, utan det bestäms enligt dagspriset. I ärendet har det också framgått att om producenten inte kan tillhandahålla den mängd produkter som affären beställer, kan avtalsförhållandet mellan handeln och producenten upphöra.

En del producenter som har ett avtalsförhållande med handeln har inte något skriftligt ramavtal. Då baserar sig handeln mellan avtalsparterna på en muntlig överenskommelse.

Oberoende av om avtalsförhållandet mellan handeln och producenten baserar sig på ett ovan beskrivet ramavtal eller en muntlig överenskommelse, meddelar affärerna tidvis växthusproducenterna att man inte köper några produkter av dem. En sådan paus i beställningarna kan pågå från några dagar upp till sju dagar. I ärendet har det framgått att orsaken till det aktuella förfaringssättet är att centralaffären förutsätter att de lokala affärerna köper produkter från handelns eget centrallager. De produkter som säljs från centrallagret är antingen inhemska eller utländska produkter.

För detta förfaringssätt används benämningen "tvångsfördelning" bland såväl växthusproducenter som andra producenter och handelsbranschens aktörer. Enligt vad som berättats för nämnden har

tvångsfördelningen också kunnat föregås av en skriftlig beställning från affären, men trots den uttryckliga beställningen har affären på grund av tvångsfördelningen ändå inte köpt produkter av växthusproducenten.

Utifrån den utredning som presenterats för nämnden är det framför allt en enskild aktör inom handelsbranschen som tillämpar denna tvångsfördelning. Tillvägagångssättet har tillämpats i flera års tid. Dessutom har producenterna och de organisationer som företräder dem berättat att handeln underrättar inte producenterna i tillräckligt god tid om sina kampanjer, utan nämner dem först i sista stund. Detta missförhållande gäller också en annan handelsgruppering än den som sysslar med "tvångsfördelning". De aktörer som företräder producenterna har betonat att om affärerna skulle informera i tid om ändringar i beställningarna, skulle producenterna ha åtminstone en teoretisk möjlighet att hitta andra köpare till sina produkter.

Principerna för god affärssed

Europeiska kommissionen och livsmedelskedjans EU-organisationer har 29.11.2011 kommit överens om principer för god affärssed i syfte att förbättra den europeiska livsmedelskedjans funktion. Dessutom har Europaparlamentet och rådet antagit direktiv (EU) 2019/633 om otillbörliga handelsmetoder mellan företag i jordbruks- och livsmedelskedjan. Medlemsstaterna ska genomföra direktivet senast 1.5.2021.

Nämnden för god affärssed inom livsmedelskedjan ger utlåtanden och rekommendationer om iakttagande av principerna för god affärssed inom livsmedelskedjan.

Syftet med principerna för god affärssed är att respektera avtalsfriheten och trygga avtalsparternas konkurrenskraft och förtroende samt kontinuiteten i avtalsförhållanden. Iakttagande av principerna har ansett främja affärsverksamhetens utveckling och innovativ verksamhet samt skapa förutsättningar för hållbar utveckling.

Enligt de nämnda allmänna principerna ska avtalsparterna i ett förhållande mellan företag alltid beakta även konsumenternas intressen och hållbarhetsaspekten genom hela leveranskedjan. Avtalsparterna bör säkerställa maximal effektivitet och ett optimalt resursutnyttjande genom hela leveranskedjan. I principerna betonas att avtalsparterna har avtalsfrihet. Avtalsparterna är oberoende ekonomiska enheter som respekterar varandras strategier. Dessutom förväntas avtalsparterna agera ansvarsfullt, i god anda och affärsmässigt korrekt.

Skriftliga avtal

Enligt punkt 1 i de särskilda principerna i principerna för god affärssed ska ett avtal alltid vara skriftligt, om den ena avtalsparten begär det. Avtalen ska vara tydliga. Avtalen ska täcka in så många relevanta och förutsägbara faktorer som möjligt. I avtalen ska nämnas åtminstone avtalet giltighetstid, avtalsparternas rättigheter och skyldigheter, prissättning, betalnings- och leveransvillkor samt uppsägningstid och uppsägningsvillkor.

Förutsägbarhet

Enligt punkt 2 i de särskilda principerna i principerna för god affärssed ska ge avtalspart ges skälig tid att besvara en anbudsbegäran. En eventuell ändring i avtalet ska göras skriftligt, om en avtalspart föreslår det. Avtalsparterna förbinder sig att diskutera det förfarande som krävs på grund av oförutsägbara omständigheter eller om avtalet måste ändras av någon annan orsak.

Efterlevnad

I punkt 3 i de särskilda principerna i principerna för god affärssed sägs att avtal måste följas.

Nämnden för god affärssed inom livsmedelskedjans bedömning av ärendet

Bakgrund: nämnden rekommendation 23.1.2019

Nämnden för god affärssed inom livsmedelskedjan konstaterar till en början att nämnden har 23.1.2019 gett en rekommendation som gällde skriftliga avtal och ensidig ändring av avtal. Nämnden för god affärssed inom livsmedelskedjan rekommenderade att utgångspunkten i avtalsförhållanden inom livsmedelskedjan är skriftliga avtal. Framför allt om affärsförhållandet är långvarigt bör ett skriftligt avtal alltid upprättas mellan avtalsparterna. I sådana fall ska ett skriftligt avtal upprättas även om den andra avtalsparten inte kräver det.

Dessutom betonade nämnden att avtalet utgör grund för hela värdekedjan och anger hur den kommersiella risken ska fördelas. När avtalet har upprättats måste en avtalspart kunna bygga upp sin egen affärsverksamhet enligt det och kunna lita på att riskfördelningen inte ändras ensidigt i efterhand.

Nämnden rekommenderade att branschaktörerna fäster uppmärksamhet vid att avtal inte ändras ensidigt. I rekommendationen betonade nämnden också att i princip ska den starkare parten i ett avtalsförhållande se till att de avtalsvillkor som tillämpas i avtalsförhållandet är klara och entydiga.

Bedömning av ärendet

Nämnden konstaterar för det första att det inte är fråga om ett enskilt fall, utan nämndens rekommendation baserar sig på mer omfattande iakttagelser på marknaden.

I det föreliggande ärendet är det fråga om att affären tidvis meddelar sin långvariga avtalspart, dvs. producenten, att man inte på några dagar köper dennes jordbruksprodukter som är färskvaror¹. Pausen i beställningarna varar från ett par dagar upp till sju dagar, varefter affären fortsätter att köpa produkterna. Orsaken till förfaringssättet är att den lokala affären förutsätts köpa motsvarande jordbruksprodukter från handelsgrupperingens centrallager. Förfaringssättet kallas "tvångsfördelning"

Nämnden konstaterar att när saken bedöms måste man å ena sidan beakta det rådande marknadsläget och å andra avtalsparternas ställning i avtalsförhållandet. Beträffande marknadsläget konstaterar nämnden att dagligvaruhandelsmarknaden är mycket centraliserad i Finland. En exceptionell stark marknadsställning betyder att handeln har särskild skyldighet att se till att den inte missbrukar sin ställning i förhållande till sina avtalspartner.

I affärlivet antas parterna ofta vara jämlika. I den föreliggande situationen är avtalsparterna inte jämlika. Inom livsmedelskedjan är primärproducenten en aktör med mindre förhandlingsstyrka än handeln och ekonomiskt beroende av handeln. Producenten är den svagare parten i avtalsförhållandet, eftersom dennes utkomst är beroende av avtalsförhållandet med handeln. På grund av sin ställning har producenten ett särskilt behov av att lita på att avtalsförhållandet fungerar på ett förutsägbart sätt. Principen om att skydda den svagare avtalsparten begränsar den starkares rätt att till exempel ändra avtalet.

Dessutom påpekar nämnden att i avtalsrätten ingår lojalitetsplikt, som gäller vardera avtalsparten. Lojalitetsplikten påverkar emellertid i synnerhet den starkare partens förpliktelser. En avtalspart måste kunna bygga upp sin egen affärsverksamhet i enlighet med vad som överenskommit i avtalet och kunna lita på att riskfördelningen inte ändras ensidigt i efterhand. I det föreliggande fallet måste handeln i egenskap av den större och kunnigare parten se till att den svagare parten i avtalsförhållandet, dvs. producentens intresse beaktas på behörigt sätt. Till exempel i samband med ett avtalsbrott är handeln skyldig att ersätta en eventuell skada. Till denna del konstaterar nämnden mera allmänt att handeln

¹ Enligt artikel 2.5 i EU:s direktiv 2019/633 om otillbörliga handelsmetoder avses med jordbruks- och livsmedelsprodukter som är färskvaror jordbruks- och livsmedelsprodukter som på grund av sin beskaffenhet eller i förädlingsledet kan komma att bli undermåliga för försäljning inom 30 dagar efter skörd, produktion eller förädling. I denna rekommendation avses med jordbruksprodukter som är färskvaror detsamma som jordbruksprodukter som är färskvaror i det nämnda direktivet.

uttryckligen bör se till att eventuella ändringar i avtalen beaktas i dess avtalsstrukturer och avtalspraxis liksom vilken inverkan de har på motpartens situation.

När affären vid ett långvarigt avtalsförhållande med kort varsel meddelar producenten att affären inte köper producentens jordbruksprodukter som är färskvaror till exempel under den närmaste veckan, bär enligt utredningen i ärendet producenten ensam risken för en sådan oförutsedd ändring. Producenten har i praktiken ingen möjlighet att hitta en ersättande köpare till sina produkter som är färskvaror. En plötslig förändring i avtalsförhållandet betyder svinn, som blir producentens förlust. Nämnden konstaterar att ett sådant systematiskt förfarande från handelns sida som beskrivs ovan strider mot god affärssed och således också mot principerna för god affärssed.

Med avseende på god affärssed kan uppmärksamhet också fästas vid att det matsvinn som uppkommer på det beskrivna sättet inte är i harmoni med hållbar utveckling och ansvarsfullt agerande, som nämns i principerna för god affärssed.

Nämnden för god affärssed inom livsmedelskedjan rekommenderar att i avtal mellan handeln och producenter vilka gäller jordbruksprodukter som är färskvaror ska handeln i egenskap av den större och kunnigare avtalsparten se till att den svagare avtalspartens rimliga intressen beaktas på behörigt sätt i avtalen.

Vidare anser nämnden att en kortvarig nedgång i efterfrågan på jordbruksprodukter som är färskvaror och som tillhandahålls inom handeln inte på ett oförutsägbart sätt får drabba de producenter som har ett långvarigt avtalsförhållande med handeln. I anslutning till detta konstaterar nämnden dessutom att flexibiliteten i prissättningen av jordbruksprodukter som är färskvaror i vilket fall som helst fungerar som en effektiv buffert när det gäller handelns lönsamhet.

Nämnden rekommenderar att i handelns avtal beaktas redan innan EU:s direktiv 2019/633 om otillbörliga handelsmetoder genomförs nationellt direktivets krav på att handeln inte får annullera sina order av jordbruksprodukter som är färskvaror när mindre än 30 dagar återstår till den överenskomna leveranstiden för produkterna.

Slutligen konstaterar nämnden för tydlighetens skull att det strider mot god affärssed att säga upp ett avtal enbart av den orsaken att den andra avtalsparten åberopar sina rättigheter enligt avtalet.

I behandlingen av ärendet har deltagit ordföranden för nämnden för god affärssed inom livsmedelskedjan, professor Kari Hoppu och medlemmarna vicehäradshövding Risto Airikkala, professor Niklas Bruun,

universitetslektor Marja Luukkonen, ingenjör Ilkka Mäkelä, verkställande direktör Gun Marit Nieminen och verkställande direktör Hannu Pellinen.

Kari Hoppu
ordförande

Paula Paloranta
sekreterare